

АНОТАЦИИ НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ

на Мирослав Красимиров Михайлов

за участие в конкурс за доцент

по Област на висшето образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1 Филология (Съвременен български език)

РЕЗЮМЕ НА МОНОГРАФИЯ „ДИАЛЕКТЪТ НА СЕЛО ПРИПЕК“

Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, *Пловдив*, 2022,
ISBN 978-619-202-759-9 (стр. 176).

Монографията „Диалектът на село Припек“ има пряка връзка с двете класически монографии, издадени първоначално във Виена на немски език „Източни български говори“ (български превод от 1989 г.) и „Родопските говори на българския език“ (български превод от 2013 г.). В двата емблематични труда проф. Любомир Милетич обединява говора на павликяните и говора на Златоград (Даръдере) в Централните Родопи като една група говори, заради тяхното близко родство. Освен общите рефлексии на някои от старобългарските гласни в двата говора, отбелязана е и мекостта на съгласните.

В съвременен план сред говорите на Източните Родопи само говорът на село Припек (Златоградско) има една интересна спорадична фонетична промяна, която ярко го разграничава от съседните говори. Това е замяната на [è>ù] под ударение. Не са малко опитите да се тълкува тази любопитна промяна. В монография се предлага обстоен анализ на тази промяна в говора на село Припек. Изтъква се, че в съвременната диалектна норма замяната [è>ù] с изговор на чиста гласна [ù] е ново явление за говора на родопското селище.

Монографията „Диалектът на село Припек“ представлява описание на местен говор, като са приложени транскрибирани текстове и

библиография. Монографията има за основен акцент описание на звуковете в диалектната система като е отделено повече внимание на особености във вокалната система. Изследването разширява и задълбочава познанията за група говори, за които науката за българския език разполага с множество публикации, но тези публикации дават противоречива и разностранна характеристика на говора.

От гледище на диалектологията най-подробно е описанието на фонетичните особености на проучения говор. В монографията е обърнато особено внимание на една от най-характерните особености на диалекта на село Припек – стесняването на гласната /e/ под ударение, придружено със съкращаване на нейното времетраене. Въз основа на упоменатата фонетична особеност, регистрирана в миналото в диалекта на град Златоград, в публикации на Стою Шишков от края на XIX и началото на XX век, а след това и на Любомир Милетич от началото на XIX век се достига до заключението за единството на златоградския говор с диалекта на българските павликяни в Пловдивско. По-късно Стойко Стойков засяга неточността на това схващане и обособява златоградския говор като отделен от павликянския. Въпреки това и в публикации от нашата съвременност отново се застъпва схващането за единството на двата диалекта, като примерите вече не се откриват в диалекта на Златоград, но се засвидетелстват в говора на село Припек, който е част от златоградския диалект. В монографията надлежно е изследвана така наречената „замяна на гласната [ɛ] с гласната [ɨ] под ударение“. Анализът показва, че тази промяна е факултативна. Освен факултативността на промяната е направен обстоен акустичен анализ на случаите с осъществяването на замяната на гласната [ɛ] с гласната [ɨ] под ударение. В тази насока е използван съвременен софтуер за акустичен анализ, който прави изводите обективни. Отчетено е подчертано съкращаване на времетраенето на гласната [ɨ], в позициите, когато тя е резултат на замяната на гласна [ɛ]. Силното контрахиране на

вокала прави несигурно последващото транскрибиране. Отчетено е също така липсата на достатъчно изследвания върху времетраенето на вокалите в българския език изобщо и така също по отношение продължителността на артикулацията при особените звукове в българските диалекти. Именно въз основа на факултативността на замяната на гласната [ɛ] с гласната [ɨ] под ударение и при отчитане на неясния изговор, поради свиването на времетраенето, се посочва липсата на достатъчни основания за обявяване на единството на диалекта в село Припек с павликянските говори в Пловдивско.

Монографията „Диалектът на село Припек“ има подчертана насоченост към въпроса за акустичния анализ на звуковете в българския език и неговите диалекти. В този аспект се продължават приносните изследвания на Владимир Жобов върху акустичния аспект на звуковете в българския език. След обстоен анализ на звуковете се установи, че формантите на гласните в говора на село Припек не са постоянни и се променят значително в хода на самата артикулация. Тези констатации се правят главно при анализа на гласната [ɨ], получена в резултат на замяната на гласната [ɛ]. Установената промяна на формантите в рамките на времетраенето на вокалите е факт. Но идеята на монографията е да покаже особеностите при конкретния изговор на звуковете в говора на село Припек. В тази монография просто се констатира промяната на формантните стойности и не се правят по-нататъшни изследвания на установеното фонетично явление.

В тази връзка монографията „Диалектът на село Припек“ повдига въпроси за бъдещи изследвания върху звуковете в българския език и неговите диалекти. Какви са изобщо последствията от подвижността на формантите за човешката перцепция и за фонологичните системи? Или съществува праг, под който тази подвижност няма перцептивни или фонологични последствия? Монографията „Диалектът на село

Припек“повдига важен въпрос, който съдържа теоретични предизвикателства и изисква по-нататъшни проучвания.

Монографията „Диалектът на село Припек“ съдържа и дяловете морфология и синтаксис. Това не са контрастните особености на представения диалект. Изложението следва граматическите категории – залог, преходност на глаголите, наклонение (включително евиденциални форми), видове словосъчетания и видове подчинителни връзки, видове изречения по цел на изказване и по строеж. Във всеки от тези дялове се привежда отговарящ на съответните категории диалектен материал.

В представения текст се показва самостоятелно събран и систематизиран диалектен материал, отчитайки присъщата на описвания диалект вариантност. Приложен е лично събиран езиков материал. Монографията е снабдена с богата библиография. Значителен е и обемът на приложените диалектни текстове.

РЕЗЮМЕ НА МОНОГРАФИЯ

ФОНЕТИКА НА СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ КНИЖОВЕН ЕЗИК (*с оглед и на диалектното състояние*)

Издателство: Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”,
Филиал – Смолян, ISBN 978-954-8767-70-5, Смолян, 2018. (стр. 160).

COBISS.BG-ID – 1290437092

В монографията „Фонетика на съвременния български книжовен език (*с оглед и на диалектното състояние*)“ се представя обща картина на българската фонетика на първо място по отношение на книжовния език, но като съпровождаща линия се проследяват и диалектни фонетични особености.

В структурно-съдържателно отношение се следва установената в българската фонетика традиция:

- представяне на фонетиката и фонологията като науки;
- представяне на българската фонемна система от структурна гледна точка и с оглед на отношението спрямо графичните знаци за означаване на фонемите;
- съвременните и историческите фонетични редувания;
- суперсегментния явления като сричка и ударение;
- графика, правопис и правоговор;
- принципи за транскрибиране и примери за транскрибирана реч.

Чрез това съдържание читателите могат да се запознаят с основите на българската фонетика и със структурата на фонемната система.

В тематично отношение са разгледани всички основни фонетични и фонологични понятия, които стоят в основата на обучението по фонетика: фон, алофон, фонема, фонема и графема.

Този труд е замислен и създаден като кратко описание на основните понятия в обучението по българска фонетика и фонология. Описателно и без задълбочено теоретизиране са представени идеите на основоположника на съвременната фонетика и фонология на Н. С. Трубецкой.

Направен е кратък преглед на най-основните трудове по българска фонетика. Изтъкнати са само най-важните етапи и насоки в развоя на науката за звуковете в българския език. Посочени са само най-изтъкнатите автори на трудове по българска фонетика и са упоменати техните основни приноси и научни публикации.

Развоят на българската фонетика също е представен синтезирано, главно със споменаване на заглавието и автора, без да се навлиза в спецификата на съответното изследване или учебник.

Представена е темата за устройството на говорния апарат. Описан е артикулационно-акустичният аспект на звуковете.

Същинската част от труда включва описанието на фонемната система. Обърнато е внимание както на историческия развой на системата, така и на съвременната структура с оглед на фонологичните признаци и противопоставяния.

Предвид фонетичната специфика на сонорите е обърнато повече внимание на тази група. Откроен е глайдът [й] като специфична фонема на фона на останалите фонемни в българския език.

Засегнат е темата за палаталната корелация в съвременния български език. Посочено е, че фонологичното противопоставяне между палаталните и непалаталните фонемни е претърпяло значителен развой през последните няколко десетилетия. Изказва се становище в подкрепа на предишни изследователи на звуковете в българския език, че вече е достигнато до състояние, което те наричат „декомпозиране на мекостта на палаталните съгласни“.

Фонемните редувания са представени изчерпателно. Именно тук е полезен най-вече паралелът с диалектите и разликата между диалектен и книжовен изговор. Представени са графичната и правописната система на българския език във връзка с действащите правописни принципи.

Монографията *„Фонетика на съвременния български книжовен език (с оглед и на диалектното състояние)“* е осъществена чрез обобщение и анализ на съществуващите материали. Търсена е и е постигната такава системност на изложението, чрез която в кратък обем да бъде представено съвременното състояние на българската фонетика и фонология, развойт на тази наука в българската традиция; да бъдат упоменати основните автори и техните трудове, които представляват етапи в развойа на тази наука.

РЕЗЮМЕ НА МОНОГРАФИЯТА „ЗЛАТОГРАДСКИЯТ ГОВОР“

Смолян, 2016 г., (324 стр.), ISBN 978-954-8767-64-4.

Монографията „Златоградският говор“ е издадена въз основа на защитен дисертационен труд за присъждане на ОНС „Доктор“.

В монографията „Златоградският говор“ е направен критичен преглед на обширната литература за югоизточните български диалекти, намерено е мястото на златоградския диалект сред тях и са изяснени характерните му особености.

С обстойната историческа и описателна информация за Златоградския край уводът към изследването създава необходимата рамка за вникване в говора. Малко се знае за миналото, миграциите и историята на населението в Източните Родопи. Изследването дава езикови сведения за християнското минало и българския произход на българомохамеданското население, подложено на активна асимилация за промяна на верската му принадлежност, за архаичните български говори в Гюмюрджинско и Ксантийско и за решаването на политическия въпрос за т.нар. помашки език в Северна Гърция. Описанието на златоградския говор е уникално, защото може да послужи и като сигурна основа за убедителното решаване на един все още нерешен проблем – за произхода на павликяните и на павликяния говор в Пловдивско. Известно е, че Л. Милетич свързва златоградския и павликанския диалект и лансира идеята, че павликяните са преселници от Златоградско.

Избрана е традиционната за българската диалектология методология, което е спомогнало да се реконструира по-добре традиционният говор, да се определят архаизмите и иновациите, конвергентните процеси и да се достигне до безспорни резултати от една успешна и интензивна теренна работа.

В констатациите си за развойните процеси се отчитат реалните обществени условия, в които са станали промените, преодолява се повърхностния историзъм и са отчетени системните връзки в структурата на диалекта. В изследването е направен критичен преглед на първите сведения за говора от края на XIX век, за да се оформят по-ясно синхронните срезове и да се определят тенденциите в развоя. Достоинство на книгата са и посочените многобройни успоредици с другите рупски говори, които спомагат да се видят сходните и независими процеси, които са изява на единството в диалектното многообразие. При този подход се извеждат общите насоки в развоя, като се отчитат и системните връзки в структурата на говора. За обяснение на отделни

особености и категории са използвани статистически измервания за честотата на формите, анкети за определяне функционалната натовареност на фонемите, спектрограми и формантни характеристики на звуковете.

Възниква въпросът съществува ли златоградски говор в класификационен диалектоложки смисъл или по-скоро става дума за езикови явления, наблюдавани в селищата около Златоград, и към каква по-широка лингвистична област следва да се отнесе говорът – към среднородопската или източнорупската, тракийската. В изследването се обосновава и доказва идеята, че това е самостоятелен диалект, който по своите характерни особености е преходен между родопските и източните рупски говори. Определени са сравнително особености, които го свързват със съседните диалекти, направлението на изоглосите на запад към централните родопски говори, на изток и юг с южнотракийските, за да очертае диасистемата като отделна диалектна индивидуалност.

Като характерни обединителни черти с централните родопски говори се определят широкото ϵ , като рефлекс на старобългарските 7 и 8, акавизмът и тройното членуване. Със самостояния развой на еровете и носовките говорът съществено се отличава от среднородопските и се сближава с друга говорна област. Най-новите проучвания на родопския вокализъм показват, че разделните рефлексии на еровете и носовките са характерни особености и за други говори в Родопите – в Крумовградско, Кърджалийско, Ардинско и Девинско, че няма според вокализма единен родопски тип. Следователно еднотипните застъпници не могат да се приемат за решаващи и единствени признаци при определяне типа на говора. Утвърждава се схващането, че в областта на родопските говори златоградският заема междинно място – явява се преходен говор, който е на свой ред неделим от родопските.

В изследването са положени усилия, за да се изяснят вътрешните диалектни различия. От представените записи се вижда, че говорът е все още много добре запазен, макар че е подложен и на промени под натиска на съвременния модерен бит и влиянието на книжовния език. Не се откриват различия на конфесионална основа между християни и мохамедани. Разслоението в говора има възрастов характер, но вариантите могат да се срещат както в речта на лица, принадлежащи към различни поколения, така и в речта на едно и също поколение. Оказва се обаче, че на тази относително малка територия има значително разнообразие по някои от квалификационните признаци. Правят впечатление най-напред многобройните рефлексии на стб. 7 и 8, употребата на ϵ , на палаталните съгласни, акавизма, формите за

1. лице ед. ч. сегашно време и др. Задачата на изследването е да покаже как се свързват и употребяват различните варианти и граматически категории в системата на говора, как се използват от хората, които говорят на своя диалект.

В монографията се изброяват и анализират всички интересни фонетични форми, които се срещат в приложените диалектни текстове. Прави се проблемно изясняване само на структурно определящите фонетични явления. Многобройните и крайно любопитни примери в приложените транскрибираните текстове могат да бъдат обект на отделни подробни изследвания. Относително подробно е изложението за акавизма (замяната на неудареното [o] с [a]) – като една от специфичните черти на златоградския говор. Разпадането на акавизма се обяснява с промяната на темите, начина на общуване и с психологични фактори. Като силно контрастна диалектна черта тя става обект на присмех, който е причина за избягването ѝ.

Много обстойно е представен въпросът и е убедително отхвърлена на една друга особеност, приписвана на говора от Стою Шишков и Любомир Милетич – промяната на [è, ò] под ударение в [ù, ù]. С паралели и статистически характеристики на гласните в речта на информаторите категорично се заявява, че промяната не е засвидетелствана в говора и не могат да се намерят данни за съществуването на такава фонетична закономерност в миналото. Допуска се евентуален по-късен развой на промяната в изговора на много характерните за говора секвенции с глайдовете [ɸo, iɛ].

Положени са усилия да се изясни много сложната промяна на старобългарските 7 и 8, които имат в говора общи, но различни рефлексии под ударение едновременно като [à, è, è]. Според употребите им се отделят три подговора: говори в южната част с рефлекс [è], който понякога се заменя с [è]; говори в северната част с рефлекс [à] и преходен тип със смесени рефлексии [è, è, à].

В дела за морфологията на говора има пълно описание на формите на имената и глагола, изяснени с добре овладяна терминология. При именните категории са направени обстойни разсъждения за тройното членуване. При изясняването на семантичния модел се обявява, че членуването не е само в зависимост от пространствената и времевата определеност на обектите. Въз основа на употребите в текстовете се установява, че в говора се предпочита членуването с морфемата -н в 67 % от случаите. В търсене на диалектната норма находчиво се използва членуването на абстрактните съществителни тъй като десигнатът, който те обозначават, е немислимо да бъде „измерен“ по разстоянието от говорещото лице. При тях се предпочита маркираната морфема -н и обобщената ѝ употреба, защото в текстовете се говори

изключително за минали преживявания. В текстовете има и примери, от които се виждат форми, в които няма неутрализация: [ног̀исе не ми са доб̀р̀е], [кол̀ѐносойет̀у̀ф]. Спазва се нормата и при употребата на показателните местоимения [нем̀ешесав̀а, нав̀а, ейсав̀а, ейн̀ей̀а, ейс̀ѐва, ейт̀ѐва].

В заключение може да се отбележи, че изследването за златоградския говор е един обществено и научно значим труд с несъмнен приносен характер. Той съдържа изобилен материал, който отразява достатъчно пълно фонетиката и граматиката на говора и неговите характерни особености. Изследването е съществена крачка напред към цялостното езиково обследване на една сравнително слабо проучена говорна област. Отделните дялове са структурирани с изводи и съображения след всяка относително самостоятелна част. Цитирани се и са анализирани голям брой библиографски източници за представения диалект, създавани през цели три столетия.

РЕЗЮМЕ НА КНИГАТА СЕЛИЩНИТЕ ИМЕНА В СМОЛЯНСКО

(в съавторство. Смолян, 2015 (172 стр.), ISBN 978-954-92513-8-8.COBISS.BG-ID – 1269824996. Елена Каневска-Николова, Ваня Кръстанова, Мария Петрова, Нина Томова, Мирослав Михайлов, Мариана Ламбова.

В тази колективна монография /на втора страница/ е определено че Мирослав Красимиров Михайлов е автор на главата 1.2.4. Семантична класификация на старите турски селищни названия /от 32 страница до 44 страница/ и на главата 2.1.2. Речник на селищните имена в Смолянска община /от 73 до 114 страница/.

Книгата „Селищните имена в Смолянско“ продължение на научноизследователската работа на авторския колектив, чиито интереса в областта на етноисторическата проблематика, тъй като преди това изследване издадохме книгата за антропонимичната система в Смолянския регион. След анализа на родопската антропонимична система в книгата „Селищните имена в Смолянско“ е представен корпус от селищни названия, които разкриват присъщи черти на ойконимичната система в Смолянско.

Книгата представлява задълбочен преглед на целия корпус от наименования на всички видове населени места в общините Смолян, Мадан и Рудозем, които се намират в границите на административната единица Смолянска област, разположена в Средните Родопи.

Целта на екипа е на базата на събран корпус от ойконими (общо 175, включително и кварталите към градовете) да направи изследване на имената на селищата в област Смолян от словообразователна, етимологична и семантична гледна точка. Проследяването на процеса на наименоуване и преименуване на селищата в този район е трудна задача поради липсата на писмени извори от миналото, а също и поради това, че административният статут на тези селища не винаги е бил еднакъв.

Авторите са базирали проучването си на архивни документи (от 1676 г.), на официално регистрирани промени на имената в различни справочници и списъци, на теренни проучвания и данни, получени от някои информатори. Макар и накратко, всяко селищно име е придружено от всички съществуващи мнения и хипотези за неговия произход.

Това е едно от достоинства на книгата, тъй като тя съчетава езикова, местна етнографска и историографска информация, което дава възможност за мултидисциплинарен анализ на родопската система от селищни имена като част от националната ойконимна система. Имената на селищата са резултат от колективната памет на определена общност, която е повлияна не само от националната самоидентификация, но и от регионалната специфика. Ойконимите са естествено отражение на процеса, в който родопчаните възприемат реалността и начина, по който взаимодействат с нея. Ойконимите са и израз на социалните възгледи, ценностните кодове и вярвания, характерни за този край.

Водещата задача на изследването е да се опише и анализира корпусът от селищни имена, като се опираме както на предходни материали, така и на наши теренни проучвания и събрани сведения от информатори. Разговорите с хората и личните ни

впечатления от мястото, разположението и географските дадености на селището допринасят за по-

пълна характеристика на името му, за преосмисляне на някои битувания във времето и в пространството.

Към селищното название са посочени всички съществуващи мнения и хипотези относно произхода на името. Това е едно от достоинства на труда, защото се обединява езиковедска, краеведска, историографска информация, което дава възможност за многопластов анализ на родопската система на

селищни названия като част от националната ойконимична система.

Проследяването на процеса на именуване и преименуване на населените места в Смолянско е трудна задача поради липсата на писмени източници от по-далечното минало, а така също и поради смяната на административния статут на селищата във времето. Използвали сме мерени архивни документи и официално регистрирани промени на названията в различни справочници и списъци.

Резултатите от изследването могат да послужат като основа за съпоставителен анализ на ойконимни системи от различни региони в България. Ойконимната система в Смолянско е интересен обект на проучване, защото отразява непосредствено протеклите историко-политически и културни процеси в региона във времеви отрязък от няколко века. Резултатите от изследването могат да послужат и за очертаване на някои тенденции в национално-регионалното отношение при изследване на селищните имена.

РЕЗЮМЕ НА РЕЧНИК

ЧЕСТОТЕН РЕЧНИК НА ЛИЧНИТЕ ИМЕНА В СМОЛЯНСКО

Смолян, 2010 (272 стр.), ISBN978-954-9358-43-8, COBISS.BG-ID – 1237852644.

Авторски колектив: Ваня Кръстанова, Мария Петрова Елена Каневска-Николова, Мирослав Михайлов, Нина Томова.

Работата в този речник е колективна.

Предложеният речник е първият речник, който представя честотата на личните собствени имена (4228) само от един географски и административен район за цяло столетие. За пръв път в речника към всяко име (освен общия брой) се дава конкретна информация за честотата му по общини и десетилетия. Това дава възможност да се правят обективни съпоставки и сравнения между смолянската антропонимична система и други антропонимични системи; да се проследи времето на поява/отпадане на някои лични собствени имена и др. Периодът, в който е ексцерпиран материалът – близо век, е достатъчно представителен, за да се покаже развитието на смолянската личноименна система.

Родопската личноименна система като част от българската антропонимична система е най-чувствителната и най-податливата на промени. Тя отразява в голяма степен динамичността на езиковите и неезиковите фактори, които влияят върху развитието на личноименната система през определен период от време.

До създаването на този речник липсват цялостни научни трудове върху родопската антропонимична система. Правени са само отделни изследвания върху някои родови и фамилни имена от Райково и Устово (квартали на гр. Смолян) от Ан. Саламбашев, Ст. Шишков, като личните имена остават встрани от изследователския интерес на езиковедите и местните краеведи. Някои наблюдения върху личните собствени имена през последните 20 години са направени от М. Петрова, а имената на жителите на с. Момчиловци, Смолянско, са обект на анализ в книгата на Ел. Николова. По-обстойно са проучени топонимите в Смолянско и Маданско (Ан. Саламбашев, Г. Христов, К. Канев и др.).

Книгата „ЧЕСТОТЕН РЕЧНИК НА ЛИЧНИТЕ ИМЕНА В СМОЛЯНСКО“ представя в речник системата от лични собствени имена в Смолянско, като посочва тяхната честота и ареал на разпространение през последното столетие (1913 г. – 2009 г.). В този план личните имена не се откъсват от естествения им социокултурен и времеви контекст, което е предпоставка за сравнително обективна оценка на влиянието на различните социални, политически и културни промени върху системата от лични собствени имена в Родопите.

Избраният период за проучване не е случаен. Началото му се свързва с най-важното историческо събитие за региона. Според Берлинския договор Родопите остават в пределите на Османската империя след официалното освобождение на България през 1878 г. Едва след Балканската война (1912 г.) Родопите окончателно получават своята независимост като част от българската държава.

Събраният корпус от имена обхваща личните собствени имена на 66328 деца, родени през последното столетие. Ексцерпираният материал е от регистрите за раждане (азбучните регистри) на следните общини: община Смолян (1914 г.-2009 г.), община Девин (1915 г.-2008 г.), община Чепеларе (1913 г.-1994 г.) и община Неделино (1915 г.-1986 г.).

В Речника са представени 4228 лични собствени имена. Наблюдението върху тях позволява да се направи обща характеристика на системата от смолянските лични имена през посочения период.

В книгата се прави анализ на произхода на личните имена, на тенденциите при тяхното разпространение, разкрива се част от семантиката.

По произход личните имена в Смолянско могат да се разделят най-общо на домашни (прабългарски и славянски) и чужди. Една част от домашните имена препращат към ранната българска история – имената на прабългарски вождове и владетели (Кубрат, Севарин), имена на князе и царе от Първото българско царство (Асен, Аспарух, Борис, Калоян, Крум, Пресиян). С вероятен древнобългарски произход са и имена като Каньо, Хуба и Чока, които вече не се срещат при по-младите. Твърде разнообразни са домашните имена със славянски произход, образувани от проста или сложна основа, например от Влад: Влади, Владо и Владко, Владка, Владиан, Владимир(а), Владислав(а), Владияна; от Слав: Слав(к)а, Славей(ко), Славен(а), Слави, Славо и Славчо, Славизар, Славина, Славомир(а), Славян(а) и др. В повечето случаи вторият компонент при сложните лични имена също е със славянски произход: -слав, -мир, -мил, -свет, -зар.

От чуждите имена в смолянската личноименна система преобладават турските и гръцките. Имената с гръцки произход са преимуществено от празничния християнски календар: Георги (гр. „зеделец“), Димитър (гр. „посветен на богинята на плодородието Деметра; земен плод“), Николай (гр. „побеждаващ, победител“), Тодор (от гр. Теодор „божи дар“), както и някои по-редки като Евантия (гр. „изобилие на цветя“; Маруда (от гр. Mavroudis или преосмислено от мавруд - винен сорт грозде); Страти (съкратено от Евстрати - гр. „добър воин“); Теофил (от гр. Theofilos - „боголюб, приятел на Бога“); Фотини и Фотя (гр. „светлина“). По-малка част от християнските имена са староеврейски (Захари – „памет божия“, Иван – „бог е милостив; божия благодат“, Тома – „близък; двоен“) и латински (Константин – „постоянен, твърд“, Максим – „най-голям, най-велик“, Павел – „малък“).

Едни от най-разпространените турско-арабски имена в проучвания регион са: Ахмед (араб. „възхваляван“), Хасан (тур. „красив, добър“), Айше (араб. „благоденстваща“), Фатме (от Фатима – името на дъщерята на пророка Мохамед). Някои от турско-арабските имена присъстват в региона в различни фонетични варианти (Гюлбиаз, Гюлбиас, Гюлбеаз). При гръцките имена вариантността е по-силно развита, което се дължи на побългарените народни варианти (пълни и съкратени): Хараламбос, Хараламби, Хараламбо, Харалампи, Ламбри; Николай, Никола, Кольо; Теодор, Тодор, Тош(к)о.

В смолянската личноименна система се срещат имена от различни антропонимични системи (и в различно съотношение): от румънски - Северин/а (Severin от рум. „суров, строг“), Секул (от рум. secul – „силен, суров“) и др.; от немски: Алберт, Валтер; от руски: Алексей, Сергей, Таня; от испански: Анхел, Елвира и др.; от унгарски: Ивон, от френски: Виолета, Натали от италиански: Джовани, Франческа; от английски: Едуард, Елизабет, Крис, Кристофър, Синди. Имената от английски, френски и италиански език са по-широко застъпени в сравнение с другите западноевропейски имена.

И за смолянската личноименна система са характерни чужди имена на герои от популярни сериали, филми или литературни произведения (Изаура, Рич, Памела, Кевин, Танер, Ромео).

Книгата е снабдена с голямо множество таблици за времето и географското разпространение на регистрираните лични имена.

РЕЗЮМЕ НА СТУДИЯ

„Акустичен аспект на вокалите в говора на село Припек“

В: ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ АСПЕКТИ НА ВЗАИМОВРЪЗКАТА ЧОВЕК ~ ОБЩЕСТВО СБОРНИК С НАУЧНИ ДОКЛАДИ, (електронно издание), © Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, ISBN 978-619-202-627-1, Пловдив, 2021, стр. 70 – 104.

В студията е представен акустичен анализ на вокалната система в говора на село Припек. Използвани са възможностите на съвременните софтуерни продукти за анализ на речта, за да се визуализират акустичните параметри на специфични вокали.

В говора на Припек се осъществяват редица вокални редувания. Замяната на гласните [ɛ]с[ʉ] свързва диалекта с този на павликяните, което поражда интереса на няколко български диалектолози към вокалната система в Припек. Друга особеност е постулираното „запазване изговора на старобългарската гласна у“. В студията даваме точни акустични данни за вокалите в този говор.

В студията са изпълнени следните цели.

Първо – със средствата на съвременната експериментална фонетика се проверяват няколко фонетични закономерности, които се извеждат по отношение на вокалните редувания в говора на село Припек, Джебелско

Второ – доказва се и се визуализира варирането на акустичните параметри на вокалите в говора на Припек; графично е показано варирането на стойностите на първите четири форманта.

Трето – обогатена е литературата за българската диалектна фонетика с данни за още един конкретен родопски изговор.

За експерименталния анализ на особените вокали са ползвани лични фонозаписи на автора, направени на терен. Най-важната предпоставка за правилното описание на даден диалект е намирането и записването с модерна техника на подходящите лица, които да демонстрират неговите фонетични особености. Днес записването на автентичен диалектен изговор става съвсем непреднамерено, незабележимо и лесно, при това с надеждна техника. Анализираните думи и словосъчетания са произнесени в непосредствена реч от говорещите лица. Записите са извършени без знанието на записваните лица.

Експерименталният анализ е направен чрез спектрограми на фрази. Приложените спектрограми са получени чрез програмата за акустичен анализ

SpeechAnalyser, като записите са обработвани с програмата Audacity 1.3.12-beta. Самите записи са осъществени с диктофон Olympus /linearPCMrecorder/ модел LS-100. Чрез този диктофон се записват некомпресирани звукови файлове, запазващи действителния глас на говорещото лице.

В структурно-съдържателно отношение студията има следния вид.

1. Анализ на конкретни звукове, варианти на фонема [ǎ].

2. Анализ на фони на фонема [ʲ].

Изведени се следните изводи

Високите стойности на първия формант за гласна [ʲ] F_1 697 Hz показват артикулация на широка гласна, което и акустично потвърждава нашите твърдения, че всички гласни в родопските говори се артикулират много по-широко в сравнение с книжовния език.

Изводите за акустичните стойности на вариантите на фонемите [ǎ] и [ʲ] в говора на Припек са, че двете гласни се произнасят с много по-големи стойности на F_1 . На следващо място има и такива варианти на двете фонemi, при които акустичните показатели на първите четири форманти са много изравнени. Тези обективни измервания показват, че не е оправдано използването на много диференциращи знаци при тяхното транскрибирането.

Студията продължава с акустичен анализ на варианти на фонема [ǝ]. Експерименталните резултати, визуализирани на спектрограмите, приложените графики и диаграми са обобщени отново в следните изводи.

Първо, в много голяма степен варират стойностите за F_2 . В спектрограмата на [xǝð'atqotʲ] стойностите на гласна [ǝ] за F_2 са 1080,2 Hz, а в словоформата [pǝɪnɔla] – отново за F_2 са 1505,4 Hz. В системата на кардиналните гласни стойностите за F_2 – 1505,4 Hz приближават анализирания фон до централните гласни. За фонологичната система на българския език и на тази в говора на Припек всъщност е важно, че се регистрира непередна и невисока вокална фонема. Но и трите фонemi [ǎ], [ʲ], [ǝ] са непередни и невисоки. Обективно се отчита, че в родопските говори се срещат алофони на фонемите [ǎ], [ʲ], [ǝ], при които артикулационните и съответно акустичните признаци са значително сближени. Затова и логично се получават спорове между диалектолозите дали във всички позиции в даден говор като рефлекс на стб. 2 и 3 се изговарят вокалите [ǎ], [ʲ], [ǝ], [ǝ̃].

Второ, поне първите два форманта варират значително. Така формантните стойности за F_1 и F_2 за вариантите на фонемите [ǎ], [ʲ], [ǝ] понякога се преплитат.

Нестабилността на формантите експериментално показва ненужното използване на голямо множество символи за транскрипцията на родопската вокална система. Да се употребяват по няколко варианта за транскрибирането на алофоните на една от фонемите [a], [ʰ], [o], когато виждаме, че акустично тези варианти не могат да бъдат доказани, а дори понякога е спорно да отсеем дори на фонологично равнище алофон на коя фонема чуваме.

Изложението на студията логично следва с анализ на изговора на варианти на фонема [ʰ]. След извършения акустичен анализ са направени отново изводи, които потвърждават предишните разсъждения.

1. Формантните стойности на вокала варират през времетраенето на артикулацията на вокалния тракт.

2. В говора на Припек са налице примери, в които интензитетът и времетраенето на ударената гласна са в пъти по-малки от тези на неударената, а това в значителна степен променя акустичните параметри на изследвания звуков отрязък.

Студията, представяща вокалната система в диалекта на село Припек, напълно закономерно се спира и върху анализа на вариантите на фонема [è]. Тъй като в изследвания говор се регистрира фонетичното явление на замяната на гласна [è] с [ù] нашият материал се концентрира именно около тази фонетична промяна. Експериментално се изследват акустичните показатели на гласни [è], [ù]. Резултатите потвърждават направени вече предположения.

Показан е вариант на фонема [ù], при който програмата SpeechAnalyser ясно показва, че в този момент няма наличие на форманти /поне в честотния диапазон под 5 000 Hz/. След като няма наличие на форманти, следва да се констатира, че в този отрязък няма никаква гласна. Все пак аудитивно се чува нещо и при това нашето фонологично чувство ни кара именно там да сложим ударението. Особеното произношение на вариантите на гласна [ù] са най-важният момент от студията, тъй като обективно е показано въз основа на какви фонети ред уважавани в науката диалектолози и историци на езика са извеждали фонетичната закономерност „замяна на гласна [è] с [ù]”.

Спираме се на анализа на ударената гласна [ù]. На спектрограмата липсват изразени форманти под 5000 Hz. Спектрограмата не дава основания за наличие на ударена гласна [ù]. Липсата на изразени форманти свидетелства за наличие на съгласна. Въпросният звуков компонент е под ударение и аудитивно у несвикналия с това произношение слушател се създава усещане за алофон на фонема

[ɨ]. Звукът е неясен. Проблемът е, че в няколкостатиивъз основа на звук с толкова неясни акустични данни се извежда фонетична закономерност «замяна на [ɛ] с [ɨ]».

В говора на Припек съществуват звукове, които по традиция (и автоматизъм) сме свикнали да транскрибираме като вокали [ʔ], [ɨ], [ɛ], но това са алофони, при които сякаш се задържа произношението на предходната съгласна. Артикулира се свръхкратък вокален компонент с неясна звукова стойност, поради относително много слабия интензитет, неколкото по-слаб от интензитета на съседните ударени вокали. Краткостта на звука и слабият интензитет правят произношението неясно. В словоформата [нѣштѣс] времетраенето на [ɨ] е 55ms, а в [тѣбе] няма формантни стойности, за да може да засечем времетраенето. Този изговор се отбелязва с графема [ɨ], но транскрибирането е условно. Това е ударен родопски вокал с незабележим интензитет, с липса на изразени форманти под 5000 Hz.

В студията правим предположение, че фонетичната замяна $\epsilon > \text{ɨ}$ не е доведена съвсем до край и носителите на традиционния териториален изговор в своето произношение артикулират неясен, много кратък и със слаб интензитет вокал, който се явява удължено произношение на съгласната, сякаш самият вокален компонент липсва.

След този извод студията продължава с експериментален анализ на звукове, интерпретирани като гласна ы. Представен е акустичен анализ на фразата [немòйп'та]. В тази фраза се срещат последователно две ударени гласни [ò] и [ы]. Времетраенето на гласна [ò] е около 130 ms, а на [ы] – 57 ms. Тъй като в конкретния пример артикулацията на гласна [ы] е между беззвучните съгласни [п] и [т] границите за произношението на гласна [ы] са изключително ясни. Едната ударена гласна [ò] е с повече от два пъти по-голямо времетраене от съседната ударена гласна [ы]. Когато прослушваме изолираното произношение на това свръх кратко [ы] не може да възприемем никакъв звук, но в рамките на фразата, слушайки свързаната реч, нашето фонологично съзнание ни казва, че това е гласната [ʔ]. Когато транскрибираме този кратък и с нисък интензитет алофон, се опираме повече на нашите психични представи за звука, отколкото на реално чутото.

Студията продължава с анализ на фразата [дѣркана е б'ла]. На спектрограмата се отчита времетраене на цялата дума [б'ла] 232 ms, което за евентуалните четири звука дава средно по 58 ms, а това е много необичайно. Акустичният експеримент показва, че изследваният звуков отрязък няма постоянни формантни стойности. Да се транскрибира този звук е некоректно, неточно и нереалистично, а отделно да се постулира „запазване на стб. вокал у“. Предлаганите в тази посока твърдения, че това е гласна ы не се

подкрепят от направения акустичен експеримент, тъй като вокалите следва да имат поне в известна степен стабилни формантни стойности.

Нашият експеримент с акустичния анализ на фрази от говора на село Припек напълно потвърждава данните от експерименталното изследване на Владимир Жобов, който многократно установява, че отбелязваният в много говори звук *ы* не дава необходимите данни на акустичните параметри за безспорното съществуване на вокала. „Кратката гласна ... не създава пълноценен акустичен ефект на отделна гласна“ (Жобов 2004: 28).

Студията завършва със следните изводи:

1. Въз основа на анализирането на спектрограмите за изговора на вариантите на вокалите [a], [ʲ], [ɛ], [ɨ], [ɔ], [ʲ] в говора на Припек можем да отбележим, че данните за формантните стойности на двойките тесни и широки вокали са доста близки. Стойностите на първия формант за двойката [a] – [ʲ] са в диапазона 800 – 900 Hz. Стойностите на първия формант за двойката гласни [ɛ] – [ɨ] варират от 430 до 759Hz.

2. Широката гласна от всяка корелативна двойка задължително е с по-удължено времетраене. Редукцията на вокалите е свързана повече с намаляването на техния интензитет и времетраенето, отколкото с промяна на формантните им параметри.

Като цяло можем да обобщим, че в студията „Акустичен аспект на вокалите в говора на село Припек“ са приложени най-съвременните методи за експериментален акустичен анализ и чрез тях се достига до редица приноси за българската фонетика изводи, които изброихме по-горе.

РЕЗЮМЕ НА СТУДИЯ

„Етно-психолингвистични аспекти на интеркултурното образование“

. — В: . ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ (в съавторство) Нина Герджикова, Ирина Колева, Кремена Йорданова, Мирослав Михайлов, Евгения Михайлова, Виолета Добичина. Пловдивско университетско издателство, Пловдив, 2024, ISBN 978-619-7768-07-07, стр. 174. Стр. 106 – 133.

Студията „Етно-психолингвистични аспекти на интеркултурното образование“ е публикувана в сборника „ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ“. В нея са изложени етно-психолингвистични особености на интеркултурното образование. Студията има за цел да подпомогне студентите от педагогическите специалности като ги запознае със същността на езика като спонтанно възникваща система от символни знаци. В изложението се акцентира на важния за интеркултурното образование компонент, формиране на идентичност чрез употребите на езика.

В студията се разглеждат категории като етноцентризъм, интеграция чрез езика, културни различия и равенство, културно многообразие. В текста се обръща специално внимание на различното разбиране за функциите на езика в контекста на приобщаващото и интеркултурното образование. В интеркултурното образование езикът играе важна роля за открояване на етнокултурната идентичност.

В студията „Етно-психолингвистични аспекти на интеркултурното образование“ е защитавана тезата, че съвременното интеркултурно образование е особено важно в контекста на икономическото развитие в Европейския съюз. Постигането на „подвижност“ във функционирането на „малките“ и „големите“ езици би допринесло за взаимното и многостранно проникване между културите. Изучаването на езиците има значение и за насочването на интеграционните процеси, свързани с миграцията.

Ето защо в езиковото обучение трябва да се обръща внимание на индивидуалните и колективните езикови, комуникативни и семиотични ресурси. Необходимо е у подрастващите да се развиват умения за осъзнаване на родния език като важно средство за легитимиране в заобикалящата ги социална среда. Това предопределя психолингвистичните характеристики на езиковото обучение, които предполагат наблюдение върху моделите на езиковото взаимодействие между учениците в конкретна етнокултурна среда и адаптиране на стратегиите на преподаване в съответствие с установената специфика на функционирането на речта и мисленето.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 1.Михайлов, М.*Преподаването на преизказността в училище.* –

В: Науката, методиката и училището – конфликтни точки, срещи и разминавания. Сборник доклади от юбилейна научно-практическа конференция, т. 1. БЕЛ, Смолян, 28-29 май 2002, с. 100-103. ISBN 954-91026-4-5.

Краткият материал е публикуван през далечната 2002 година. Това е първата публикация на автора. В нея се прави преглед на методологията за преподаване на преизказните глаголни форми в няколко тогавашни учебника. Като млад и ентусиазиран бивш студент на пловдивската школа по морфология авторът защитава последователно становището на Иван Куцаров, че преизказните глаголни словоформи се маркираната грамема на отделна глаголна морфологична категория и не е правилно да се преподават в учебниците за седми клас като част от категорията наклонение.

Анализирани са предложените в три учебника дефиниции на преизказността и се прави опит да се откриват логически непоследователности при дадените определения. Посочват се и неточности в приложените примери.

Достига се до извод, че е по-добре да не се преподават на учениците спорни в науката за българския език и в частност за глагола морфологични категории.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 2. Михайлов, М. *Мотивацията в обучението по български език като следствие от практическата полезност на заложеното учебно съдържание.* — В: Сборник „Мотивацията в обучението, възпитанието, общуването, играта и дейността”. Смолян, 2004, с. 94-100, ISBN 954-8767-12-0, редактор доц. д-р Мария Петрова.

В статията *„Мотивацията в обучението по български език като следствие от практическата полезност на заложеното учебно съдържание“* насочваме вниманието към въпроса за учебното съдържание в обучението Български език и литература. В статията се констатира, че основната цел на ОБЕ (обучението по български език) е ученикът да придобие умения и да може да отговори правилно на всяка една комуникативна ситуация. Тръгвайки от тази констатация се прави анализ доколко заложената цел за повишаване комуникативната компетентност на обучаемите се реализира чрез учебното съдържание.

Констатира се, че всъщност учебното съдържание представлява запознаване със структурата и историята на българския език, а не толкова с начините на функциониране. Цитира се академик М. Виденов: "Всичко, което сте изучавали в предишните години в часовете по български език, се е отнасяло до важни детайли от структурата, историята и употребата на езика ни... Предстои ни да се запознаем с много интересна материя, която най-общо можем да определим като знания за функциите на българския език в съвременното ни общество." (Виденов 2002:3).

След извършен анализ на реалната практика от училища в Смолян се изказва препоръка, че в обучението по български език трябва да се отделят повече часове за развиване комуникативните способности на учениците, което със съвременната терминология се нарича функционална грамотност. При такъв подход се предполага по-активна роля на ученика в образователния процес и безспорно ще подобри комуникативните способности на излизащите от училище граждани. Приближаването на учебния процес до действителността, акцентирането върху практическата полезност на преподавания учебен материал, т.е. повечето езикова прагматика в ОБЕ, би повишило със сигурност мотивацията на учениците в учебния процес.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 3. Михайлов, М. *Златоградският говор вече не е бяло петно в българската диалектология.* — В: Сп. Родопи, кн. 5-6, 2007, ISSN 1312-4552. Стр. 126 – 129.

Статията „*Златоградският говор вече не е бяло петно в българската диалектология*“ представя някои от най-важните и най-дискуссионни части от моето изследване за златоградския говор. Към онзи момент /2007 година/ тъкмо беше осъществена успешната ми защита и текстът на дисертационния труд не беше публикуван.

Статията изтъква обстоятелството, че авторът на дисертационния труд по диалектология всъщност описва родния си говор, което само по себе си прави изразените твърдения безспорни. На следващо място се показва карта за границите на златоградския говор, която е взета от текста на дисертационния труд.

В статията „*Златоградският говор вече не е бяло петно в българската диалектология*“ най-голямо внимание е отделено на фонетичната промяна за замяната на гласната *ѐ* с *ѝ*. С тази статия окончателно бяха отхвърлени съществуващите и многократно цитирани твърдения на редица изтъкнати български диалектолози като Любомир Милетич, Стою Шишков, Георги Колев, Георги Митринов, че „в говорната ситуация на Златоград тяе факт“, като последният цитат е публикуван 2007 г. В статията се посочват статистически факти от съвременното диалектно състояние в самия град Златоград и се констатира несъстоятелността на това твърдение по отношение изговора в самия град Златоград. След излизането на моята статия никога повече не се е появявало подобно твърдение в българската диалектология.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 4. Михайлов, М. *Лексиката от източнородопския бит в творчеството на Станислав Сивриев*. – В: Сборник СТАНИСЛАВ СИВРИЕВ в българската литература. Материали и проучвания по повод 85-годишнината от рождението на писателя. “Славена”, Варна 2010, стр. 138-143, ISBN 978954-579-821-4.

Статията „*Лексиката от източнородопския бит в творчеството на Станислав Сивриев*“ има лек литературоведски уклон, но тя съчетава тематично изследванията на автора за диалектите в Източните Родопи и в частност в Златоград и представения бит в някои от произведенията на Станислав Сивриев. В статията се спираме на проблема за съдбата на онези думи от творбите на Сивриев, които представят явления, предмети, светогледи, ценности, които в хода на времето са изчезнали. Спирам се на проблема как конкретнобитовата реалистичност на разказите, осъществена с лексеми от тогавашната общоупотребима лексика, с времето става причина за трудното разбиране на Сивриевите разкази.

Статията засяга и някои общи принципи за изграждането на езиковия знак. Установява се точно приложение на принципите на Фердинанд дьо Съсюр за триединството на езиковия знак, за връзката между думата, предмета и понятието. Лексемите не могат да съществуват без психологическия образ на съществуващото в съзнанието на човека понятие. Статията се позовава и на няколко постановки на Тодор Бояджиев, свързани с промяната на думата поради екстралингвистичните фактори от неологизъм в историзъм, като са дадени конкретни примери.

Статията достига до заключението, че произведенията на Сивриев са художествен образ в проза набита в Източните Родопи през първата половина на XX век. Този тип произведения на Н. Хайтов, С. Сивриев, Св. Капсъзов, Филип Марински преминават в исторически произведения. Разказите на Сивриев не саписани като исторически, те са откровени, актуални, конкретни, реални, злободневни, но времето променя характера на тяхната експресивност. Днес те са разкази за една романтична историческа епоха. Художествен портрет на една безвъзвратно отминала епоха.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 5. Михайлов, М. *Словообразователни модели в антропонимичната система на Смолянско*. – В: Сборник доклади. Юбилейна национална научна конференция с международно участие „Човекът и вселената”. Смолян, 6-8 октомври 2011 г., стр. 50 – 56, ISBN: 978-954-397-025-4 (електронно изд.).

В статията „Словообразователни модели в антропонимичната система на Смолянско“ се разглеждат промените в антропонимната система на Смолянска област през 20 век. Представени са моделите, чрез които се формират собствените имена. Разгледани са и словообразователните форманти. Представят се и предпочитанията към имена от славянски, гръцки или друг произход, както и последните тенденции в развитието на антропонимната система на Смолянска област.

Статията обобщава резултатите от широкомащабно изследване на антропонимичната система на Смолянска област. Посочва се, че се представя работата по проект "Развой на смолянската антропонимична система". В изследването са обхванати личните собствени имена в региона на 66 385 човека, родени през последното столетие. Описани са всички лични имена от регистрите за раждане на общините Смолян (1914 г.-2009 г.), Девин (1915 г.-2008 г.), Чепеларе (1913 г.-1994 г.) и Неделино (1915 г.-1986 г.) – общо корпус от 4402 лични собствени имена.

Обогатяването на антропонимичната система става чрез конверсия, префиксация, суфикси, съкращаване, контаминация, заемане, калкиране, превод и др. Словообразователните форманти са разделени високо продуктивни и слабо продуктивни.

В статията се извеждат изводи за някои тенденции при образуването на антропонимите. В заключение са изтъква, че антропонимичната система в Смолянско през цялото изминало столетие непрекъснато и рязко се променя. През новия век явлениято продължава и унаследяването на имената от дядовци и баби на внуци е застъпено в по-малка степен, отколкото в други райони на България. Съществува траен стремеж за създаване на нови, несрещани антропоними. Този процес се реализира по няколко основни модела. Крайният извод е – антропонимичната система на Смолянско през миналото столетие извървява собствен път на развитие и постепенно се уеднаквява с българската личноименна система.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 6. Михайлов, М. *Вокалната система в говора на село Припек като предизвикателство за българската диалектна и историческа фонетика.* – В: НАУЧНИ ТРУДОВЕ, том 49, кн.1, сб. А, 2011 – ФИЛОЛОГИЯ, Пловдив, 2011, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”, Филологически факултет, стр. 268-283, ISSN 0861–0029.

Статията започва с констатацията, че говорът на с. Припек е на границата между диалекти на българския език (говорите на Неделино, Жълтуша и Буково са включени в картите на БДА, том I) и диалекти на турския език. В местната норма са смесени много елементи от турския и българския език. Вминалото мъжете са били билингви. От началото на XX век диалектът много бързо се стреми да се освободи от турското влияние. В стремежа си за резки промени запазва част от архаичните си особености, но и заимства, и то от различни системи – от книжовния език, от съседните говори.

В кратката статия проследяваме известна част от застъпниците на старобългарските вокали в съвременния говор на Припек. Засягаме също историческите и съвременните социални фактори, изиграли своята роля в развитието на диалекта. Изтъква се, че местният диалектен изговор е с бързо, трудно доловимо артикулиране на звуковете. Констатира се силна нестабилност на диалектната система. Регистрира се непоследователност при застъпването на рефлексите на старобългарските вокали. Достигахме до извода, че най-контрастната особеност във вокалната система на говора е прегласът $\text{è} > \text{ù}$. Той няма закономерен характер, но все пак има достатъчен брой примери, в които фонетичната промяна $\text{è} > \text{ù}$ е реализирана. Анализира се дистрибуцията на фонетичната промяна $\text{è} > \text{ù}$ главно по досега публикуваните фолклорни, краеведски и диалектоложки материали.

В статията се прави извод, че фонетичната промяна $\text{è} > \text{ù}$ не се реализира във всички случаи и също така изговорът на получената гласна ù от è не е трайно установен. В статията открито са заявени следващите творчески търсения на автора – подробно проследяване на дистрибуцията на фонетичната промяна $\text{è} > \text{ù}$, анализиране на прегласа $\text{è} > \text{ù}$ като социолингвистична променлива (факторите за варирането на промяната в речта на различните социални групи) и не на последно място да се постави акцент върху артикулационно-акустичните параметри на това ù вместо è .

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 7. Михайлов, М. *Прегласът è > ù в източните родопски говори като свидетелство за миграционни процеси.* – В: СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ-СМОЛЯН, Научни трудове, Том 1, 2013, ISSN: 1314-9490. Сборник доклади. Смолян, 2013, стр. 36 - 47.

Статията „Прегласът è > ù в източните родопски говори като свидетелство за миграционни процеси“ разглежда фонетичната промяна è > ù, нейното разпространение по българската езикова територия и съществуващите хипотези за миграционните процеси на родопското население.

Основен акцент е възникналата в началото на XX век идея за единството на павликянските говори с диалектите от източните и южните склонове на Родопите. Тази теза се поддържа в няколко статии на Л. Милетич. Тъй като павликянските говори имат своята рупско-родопска основа Л. Милетич изтъква такива диалектни особености, които да доказват тази близост. Една от тях е прегласът è > ù.

Статията представя изключително пространно много засвидетелствани случаи с осъществена замяна è > ù в краеведческата и диалектоложката литература. Последователно се анализират такива примери на Стою Шишков, Любомир Милетич, Георги Митринов. Съответно се посочват и примери от Стойко Стойков, Георги Колев и Ружа Маринска, които не потвърждават примерите с осъществяване на промяната.

На следващо място се представят много случаи, главно в краеведческите публикации на Стою Шишков, в които замяната не е отбелязана. Също така се прави анализ на огромното разнообразие от графеми, които са ползвани от Стою Шишков. Достига се до извод, че в публикациите на Стою Шишков има графична неточност.

На следващо място се анализират множество публикации на Любомир Милетич, в които е отбелязвано, че фонетичната промяна, изразяваща се в стесняване на гласната è, представлява ново явление в говорите на българските павликяни.

Статията продължава с анализ на изследванията на Людвиг Селимски, Нено Неделчев, Е. Петрович и Е. Врабие за павликянските говори с особен акцент върху фонетичната промяна стесняване на гласната è. Въз основа на уточненията на Любомир Милетич относно точното звучене на вокала, получен в резултат на стеснението на è, в статията се приема изказаното от Георги Колев становище, че всъщност „със знак ù е отбелязано по-тясно произношение на гласна è и силна мекост на предходната съгласна пред предна гласна (Колев 2001: 293). Становището на Георги Колев се подкрепя и от

публикации на Владимир Жобов, който изтъква връзката между времетраенето на гласната и нейното стеснение, като Владимир Жобов е склонен да употреби названието „тясноє“ (Жобов 2004: 21).

След направения задълбочен анализ на съществуващите в нашата литература публикации за фонетичната промяна $\epsilon > \text{ї}$ статията завършва с изводи.

1. Прегласът $\epsilon > \text{ї}$ се отбелязва в ограничен брой лексеми във фолклорни материали от Златоградско, но по същия начин може да се засвидетелства и в още много родопски и тракийски говори (Бояджиев 1991: 105). Малкото примери не могат да бъдат основание за извеждането на фонетична закономерност „произношението на ϵ като ї винаги под ударение и в даръдерския говор“.

2. Прегласът $\epsilon > \text{ї}$, при степента и начина на засвидетелстване, които проследихме, не може да бъде основание за изграждане на теза за единството на Павликянските говори с говорите от Източните Родопи.

3. Прегласът $\epsilon > \text{ї}$, при констатиране спорадичността и оказионалността на явлениято, не може да бъде свидетелство за миграционни процеси на населението от Източните Родопи в други райони на България, Румъния, Сърбия и Австрия.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 8. Е. Николова, В. Кръстанова, М. Петрова, **Михайлов, М.**, Н. Томова. *Семантична класификация на ойконимите от маданска и рудоземска община*. – В: СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ- СМОЛЯН, Научни трудове, Том 1, 2013, ISSN: 1314-9490. Сборник доклади. Смолян, 2013, стр. 30 - 35.

Предмет на изследване в тази статия са ойконимите (селищните имена) от Маданска и Рудоземска община. В Община Мадан населените места са 45, а в Община Рудозем - 23, така че изследваните ойконими са 68. Селищните имена от дадена административна единица могат да бъдат подложени на класификация и анализ от различни гледни точки, чрез прилагане на различни критерии – по произход и значение, по структура и словообразуване. В статията е направена класификация на ойконимите от двете общини по значение –земеписни, културно- исторически и посесивниселищни имена.

Изложението в статията прави квалификация на всички 68 селищни имена.

Предложената семантична класификация дава възможност да се направят няколко извода:

1) Най-голям брой са земеписните селищни имена, свързани с неживата и живата природа (растителността), което показва, че както и при ойконимите от Смолянска община най-устойчива се оказва връзката на родопчанина със земята и природата;

2) Втората по количество група е тази на посесивните ойконими, което потвърждава извода за силна привързаност на родопчани към рода и към общността;

3) Културно-историческите селищните имена и в двете общини (както и в община Смолян) са най-малката група, което е обяснимо и логично за региона, подложен на различни преименувания в исторически план.

Колкото и различни да са факторите, които играят роля на социокултурни детерминанти при избора, нагласата, предпочитанието или съхраняването на даден ойконим, те разкриват, че светът на родопчанина е здраво свързан със земята и родовата памет.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 9. Росен Джаков, **Мирослав Михайлов**, Христо Мелемов. *Съвременни математически методи за описание на говорен звук*. – В: . Научни трудове на Съюза на учените – Пловдив, Серия Б. Естествени и хуманитарни науки, том. XVI, Сборник доклади. Пловдив, 2014. стр. 133 – 137. ISSN 1311-9192.

В статията „*Съвременни математически методи за описание на говорен звук*“ се анализира звученето на т. нар. „меки съгласни в българския език“ и глайд „й“. Използват се най-съвременни математически методи за анализ на звуковете на речта – програмата MATLAB. С програмата MATLAB работи съавторът инж. д-р Росен Джаков. В статията са представени редица математически методи за обработка на звуковия сигнал от съавтора математик д-р Христо Мелемов.

Филологическото тълкуване на данните от спектрограмите се прави от
Мирослав Михайлов.

В конкретния случай се изследва фразата [й'а̀лб'а̀лхл'а̀п на п'а̀сак].

В този израз се съдържа в четири словоформи гласна [à] под ударение. Съответно всяка от ударените гласни се намира в позиция след мека преходна съгласна, а в първия случай [йàл] след глайд[й]. Съгласно установените в съвременната българска фонетика и фонология теории преходът между предходната съгласна и гласна [à], с който се изразява така наречената мекост, принадлежи и е част от предходната съгласна (Тилков, Бояджиев 2013: 84). Чрез този и следващите в други статии спектрални анализи на различни фрази, в които имаме изговор на звуков компонент [йà] или на ['à], се цели да бъде установено дали от акустичен аспект е правилно този преход да бъде интерпретиран фонологично като част от предходната съгласна, правейки я „мека“, или е самостоятелен звуков компонент с фонологична роля.

Получените данни се онагледяват чрез множество спектрограми, получени чрез програмата MATLAB.

Авторите застъпват схващането, че според данните от спектрограмите на акустичния сигнал за изговора на съответните думи съществува рязкото разграничение между спектъра на съгласните – съответно [б], [л], [п] – и спектъра за изговора на вокалния компонент. Изказва се твърдението, че не може да бъде поставена рязка граница между така наречения преход, който сега се интерпретира като мекост на предходната съгласна, и звученето за гласна [à].

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 10. Росен Джаков, Мирослав Михайлов, Христо Мелемов. *Съвременни математически методи за описание на говорен звук*. – В: СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ- СМОЛЯН, Научни трудове, Том 1, ISSN: 1314-9490. Сборник доклади. Смолян, 2013, стр. 75 - 86.

В статията се представят съвременни математически методи за преобразуване на звуковете на речта в различни цифрови формати. Представя се на уейвлет преобразуването. На следващо място се представя мащабирането на говорната верига и дискретизацията на речта при звукозаписите. Отново според математическите методи се изясняват някои филтри при цифровата обработка на речта. Ползвана е програмата Матлаб. До тук всичко е дело на съавторите инж. д-р Росен Джаков и математика д-р Христо Мелемов.

Нашият принос в общата статия представлява анализ на времетраенето на гласна [а] в ударена и неударена позиция. Филологическата част на изследването представлява анализ на спектрограми на фразата „ял бял хляб на пясък“. Анализира се дължината на удареното [а] и неудареното а. Експериментално се установява, че в анализираната фраза неудареното „а“ е с четири пъти по-кратко времетраене и с по-слаб интензитет, отколкото удареното „а“ в „йал“. Това ни води към извода, че интензитетът и времетраенето на вокалите в по-голяма степен зависят от ударението.

Анализът на звуковия сигнал на фразата „ял бял хляб на пясък“ с филтрите на Добеши недвусмислено показва, че интензитетът и времетраенето на вокалите в българския език се променя в зависимост от мястото на конкретния звук в изречението и в още по-голяма степен от ударението.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 11. Михайлов, М. Хр. Мелемов. *Акустичен аспект на вокалните замени в говора на с. Припек, Кърджалийско (с използване на съвременни инженерни и математически методи).* – В: Юбилеен сборник ПРОФЕСОР ИВАН КОЧЕВ – ЖИВОТ, ОТДАДЕН НА ЕЗИКОЗНАНИЕТО, София, БАН, 2016, ISBN 978-954-322-852-2, стр. 131-138.

В тази статия се представя акустичен анализ на словоформи, засвидетелствани в съвременен изговор в диалекта на село Припек, Джебеско. Акустичният анализ се осъществява чрез спектрограми на фрази. Анализирани са данните от спектрограмите с особен акцент върху свръх кратки вокални реализации. Тези особени звукове са получени въз основа на съществуващи в диалектната система вокални редувания. Въз основа анализа на спектрограмите се достига до извод, че по-тясното произношение на гласните е свързано и със съкращаването на тяхната дължина. Изводът може да бъде изказан и в обратна причинно-следствена връзка. Особените вокални замени в говора на село Припек, Джебелско се дължат на съкращаването на времетраенето на вокалите.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 12. Иван Г. Илиев, Мирослав Михайлов. *Говорът на село Главки, Ксантийско (Фонетични особености)*. – В: Българска реч, година XXII, 2016, кн. 3, стр. 82 – 98. ISSN 1310-733X.

В статията се представят фонетични особености, засвидетелствани в съвременното състояние на говора на село Главки, Ксантийско. В статията се прави преглед на голямо множество публикации за българските диалекти в Северна Гърция.

Представя се фонемната система в говора и се дават примери за дистрибуцията на съответната гласна или съгласна. Коментира се наличието или съответно липсата на характерни за родопските говори фонетични промени като липса на разложена носовост, редукцията на вокалите, наличие на меки съгласни и други.

Изнесенният в статията фонетичен материал показва важноста на българския говор в село Главки, Ксантийско за българската диалектология. Изказва се становище, че е добре да се правят повече изследвания на конкретни български родопски говори на територията на Североизточна Гърция.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 13. Иван Г. Илиев, Мирослав Михайлов. *ГОВОРЪТ НА СЕЛО ГЛАВКИ, КСАНТИЙСКО – МОРФОЛОГИЧНИ ОСОБЕНОСТИ НА ИМЕНАТА*. – В: Сборник доклади от НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ „БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК - древен, съвременен, единен“, ISBN 978 -954- 2977- 46- 9, София, БАН, ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. Л. АНДРЕЙЧИН“, МАКЕДОНСКИ НАУЧЕН ИНСТИТУТ, 2018. стр. 396 - 405.

Тази статия показва основните характеристики на съществителните, прилагателните и числителните имена в българския диалект на село Главки, Ксантийско. Тази статия е продължение на предишно изследване (Илиев, Михайлов 2016, предишната анотация), в което бяха разгледани фонетичните особености на същия говор. Тук продължаваме с описанието на именната морфология.

Статията започва с изявлението, че авторите са правили няколко теренни експедиции в населеното място и разполагат с диалектни записи и с анкетен материал.

Формообразуването следва типичните закономерности за архаичните български родопски говори. Важен акцент на статията са засвидетелстваните и анализирани падежни форми. Говорът закономерно реализира системата за тройното членуване на имената. Членуването на съществителните се извършва постандартния за българските родопски говори начин - с пълентроен член, завършващ на -н/-с/-т, а в мъжки род и с кратък член. Вариантите на пълния член за мъжки род единствено число са -ан/-он/-ен, -ат/-от/-ет, -ас/-ос/-ес, а краткият член е -а/-е. Тук особен принос са засвидетелстваните членувани падежни форми.

Засвидетелствана е също така склонността на родопските говори към употребата на умалителни форми.

Изводът е, че и на морфологично ниво говорът на село Главки, Ксантийско се преплита с българските родопски говори на територията на Република България. Общите особености са отбелязани най-ярко в местоименната система, на следващо място при имената и в по-малка степен при глаголите.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 14.Михайлов, М. *Старобългарските фонетични маркери в съвременните родопски говори от Северна Гърция – свидетелство за национална и езикова идентичност.* – В: ПРОБЛЕМИ НА СОЦИОЛИНГВИСТИКАТА Т. XIII, Международно социолингвистическо дружество, София, 2018, ISSN 1314-5401, ISBN 978-954-8305-52-5, стр. 106-117.

Статията се основава на обстоятелството, че най-преките доказателства за единството на родопските говори от двете страни на съвременната Българо-гръцка могат да бъдат установени на фонетично равнище. На Балканите понятията език и националност се припокриват. Езикът е основен фактор за национална и езикова идентичност. Родопското население в пределите на Северна Гърция говори български език (в диалектна форма) и неговата идентичност следва да се определя единствено и само като българска.

В статията се спираме на развоя на гласна ы в съвременните родопски говори от Северна Гърция. Регистрирано е архаично състояние от времето на възникването на славянската писменост. Приемаме рефлексите на гласна ы като фонетичен маркер за националната и езиковата идентичност на местното население.

Втори тематичен аспект на статията са социокултурните обстоятелства, при които това българско население усвоява и предава за поколенията своя роден български език. Съхранените познания за българския език провокират съвременните лингвистични и педагогически теории за усвояването на езика.

Ползваме личен фоноархив на говори от Родопите (от с. Тихомир и с. Припек, Кърджалийско, от с. Сминти и с. Главки, Ксантийско). Записите са осъществени без знанието на говорещите лица.

Представената обща проблематика в тази статия се конкретизира върху рефлексите на старобългарския вокал ы. Анализират се множество спектрограми.

Статията дава няколко извода.

Във фонологичната система на изследваните говори / Тихомир, Припек, Сминти и Главки/ като рефлекс на стб. гласна ы се засвидетелстват фонемите [ɨ] – [ʲ] – [ʉ], каквото е било старобългарското състояние от времето на създаването на славянската писменост.

1. Фонетичната и фонологична система на съвременните родопски говори от двете страни на границата с Гърция е еднаква, което е неоспоримо доказателство за националната и езиковата идентичност на местното население.

2. Регистрираните в съвременната реч алофони дават възможност за реконструкция на фонологичната система на старобългарския език за времето на първоначалното създаване на Кирило-Методиевата писменост.

3. В планинския район по протежение на съвременната българо-гръцка граница е най-архаичното състояние на българския език; езикът на Кирил и Методий е най-добре запазен на фонетично равнище.

4. Акустичните показатели на запазените рефлекс на стб. ы са на висока задна гласна, значимо по-висока от останалите задни вокални фонем в българския език.

5. Фонологичните системи на съвременните родопски говори нямат място за фонема ы и затова на фонологично равнище съществуващите в говорите варианти за

произнасяне на задни високи алофони се сливат с алофоните на вокалните фонemi от задния ред [ʒ] или [ʝ].

6. В родопските говори се срещат лексеми с проведен развой ³<ы и естествено примери с общобългарския процес ѝ<ы.

7. Изследваните четири говора в Родопите – на селищата Тихомир и Припек, Кърджалийско и на селата Сминти и Главки, Ксантийско – показват единство при акустичните параметри на звуковата си система.

8. По отношение на високите вокални фонemi [i̯] – [i'] – [i̯] е запазено състояние на българския език от времето на създаването на Кирило-Методиевата писменост.

Въз основа на направените по-горе изводи следва един важен факт, свързан с развоя на българската националност в настоящия момент, когато като следствие от свободното движение на хората и на премахването на границите при икономическото, културното и образователното сътрудничество между гражданите на Европейския съюз може да се постигне обединение на българската нация на Балканите, макар тези българи да живеят в границите на различни държави. Българоезичното население в родопските територии на Република Гърция може да бъде приобщено към българската култура и идентичност като усвои българския книжовен език чрез подходящи образователни методи. Тези българи живеят в мултиезичие; те могат да говорят на най-малко три езика – български, турски и гръцки. Важен въпрос е пътят, по който се усвоява българският език, тъй като тези българи никога не са учили българска граматика. Техните деца не усвояват в достатъчна степен посочените по-горе езици и поради ниската езикова компетентност при тях не може да се осъществи пълноценно педагогическо взаимодействие. Поради изтъкнатите езикови и педагогически фактори образованието и културата на това население е на ниско равнище.

Необходимо е внедряването на съществуващото мултиезичиев образователната система на българите в Гърция. Хората – полноправни граждани на Европейския съюз – се интерпретират като малцинство. Образованието на малцинствата априори е пролемно, а в образователната политика на съответната държава се имплицира /неназовано/ асимилация на малцинството. Национализмът няма място в Обединена Европа. Смисълът на образованието е да се повиши квалификацията на работната сила, а работещите и сега се движат свободно из Европейския съюз в търсене на по-добри условия за живот.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 15.Михайлов, М.; Мелемов, Хр.; *Математически модел за определяне на формантната структура на вокалите в българския език.* – В: НАУЧНИ ТРУДОВЕ НА СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ ПЛОВДИВ. СЕРИЯ А: Обществени науки, изкуство и култура. Том V. Пловдив, 2019, стр. 37 – 41, ISSN 1311-9400 (print), ISSN 2534 – 9368 (Online).

В статията анализираме формантите на вокалите в българския език на базата на генерирани звукови файлове с най-нова апаратура за звукозапис Olympus /linear PCM recorder/ модел LS-100. Използваме данни за спектралните характеристики на звуци, изчислени с програмите Speechanalysis 3.1 Analyzer и Audacity 1.3 Beta и диаграми, изготвени с програмен продукт Excel.

В статията се представят няколко публикации, свързани с акустичното описание на звуковете в българския език. Цитира се основно Димитър Тилков, тъй като неговите постановки са най-популярни в българската фонетика.

Чрез няколко таблици и диаграми се посочва точно и се визуализира голямата промяна при стойностите на първите два форманта, в конкретния случай за гласната [è], изговорена в словоформите [тèлета] и [уморèно].

Резултатите от експерименталните данни са обобщени по следния начин. Получените чрез математически изчисления фигури категорично показват, че стойностите на формантите не са хоризонтална права и никога не са постоянни. Напротив, варирането на формантите е значително. Обемът на статията е ограничен и затова са показани само данни за гласна [è] при нейния изговор от две жени в две словоформи. Въпреки статистическите ограничения е безспорно, че ще варират формантните стойности и на всички останали вокални фонemi. Следваща тема за изследване е в каква голяма степен ще варират формантите в речта на различни говорещи лица, имайки предвид възрастови, социални и диалектни характеристики. Статията завършва със заявката изследванията да продължат в следващи статии, за да се анализира до каква степен могат да варират стойностите на формантите и доколко всъщност се припокриват зоните на дисперсия на вокалите, поне по първите два форманта.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 16.Михайлов, М.*Спектрална картина на палаталните консонанти в съвременния български книжовен език.* – В: НАУЧНИ ТРУДОВЕ НА СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ ПЛОВДИВ. СЕРИЯ А: Обществени науки, изкуство и култура. Том VI. Пловдив, 2020, стр. 187 – 191, ISSN 1311-9400 (print), ISSN 2534 – 9368 (Online).

В статията правим преглед на малка част от литературата за палаталната корелация в консонантната система на съвременния български книжовен език и определяме, че наличието на това противопоставяне е дискуссионно. Чрез съвременни софтуерни продукти анализираме спектралната картина на палаталните консонанти. Според общоприетото становища палаталността на съгласните се носи от формантните преходи на следходната гласна. Спираме се върху формантните стойности на така наречените „беззвучни палатални съгласни“.

Статията тръгва от твърдението на Димитър Тилков, изразено в Граматика на съвременния български книжовен език - том I Фонетика: „всяка съгласна в българския език може да бъде палатална или непалатална, т.е. различието между тях да се осъществи въз основа на наличието или липсата на признака палаталност" (GSBKE I, 1982: 66). Насочваме към факта, че поне при устнените съгласни е налице последователност на артикулационно и на акустично равнище. Тоест **първо** се произнася съгласната [п] и **след това** мекостта. Д. Тилков нарича палаталните устнени съгласни „двуфокусни“. Но всъщност тази „двуфокусна артикулация“ е последователна във времето, което е достатъчно основание да твърдим нещо, което допуска и Тилков, че не се артикулира една палатална съгласна, а се произнася първо съгласната и след това „палатализацията“. Така наречената „палатализация“ всъщност и артикулационно, и акустично е глайд [й].

Приложени са сполучливи спектрограми. Поради обстоятелството, че на спектрограмите отлично се виждат стойностите и изменението на честотите на първи формант се правят още изводи. Експерименталното изследване на акустичните параметри на формантните преходи на палаталните съгласни категорично отхвърля и втория аргумент на Д. Тилков. „Основното различие обаче между двата типа реализации се състои в наличието на първи формант при [й] и неговата липса при палаталните съгласни" (GSBE I: 69-70). На спектрограмата са налични заедно и

четирите форманта при за звученето [‘а], и за звученето [йа]. В акустичен аспект различие между звученето на „палаталността на съгласните“ и на [й] няма.

Наличието и на четирите форманта отхвърля всяко твърдение, че тези формантни преходи са част от звученето на беззвучната шумова съгласна. Беззвучните шумови съгласни нямат стойности за първите четири форманта. На спектрограмата ясно е онагледено, че шумовите зони на съгласната [с] се появяват в зоната от 4000 Hz нагоре. Формантите на звуковите комплекси [‘а] и [йа] се променят плавно, но и в двата случая представляват една цялост. Формантните преходи, изразяващи акустично палаталността, не могат да принадлежат на предходната беззвучна съгласна. От това следва логичният извод – така наречената палаталност не е присъща на беззвучните съгласни в българския език.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 17.Михайлов, М.; Михайлов, Л. *Звуков анализ на речта чрез Фурие преобразуване.* – В: НАУЧНИ ТРУДОВЕ НА СЪЮЗА НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ПЛОВДИВ, СЕРИЯ В. ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИИ, Т XIX, ISSN 1311 - 9419 (PRINT), ISSN 2534 - 9384 (ONLINE). Пловдив, 2021, Стр. 24 – 28.

Статията се спира на различни начини за цифрова обработка на звукови сигнали и получаваните в резултат на математически изчисления спектрограми. Представя се основно преобразуването на Фурие. В областта на звуковия анализ трансформацията на Фурие е един от основните методи за декодиране и преобразуване на аналогов аудио сигнал в цифров, като по този начин информацията, съдържаща се в аудио файла, става достъпна и разбираема за машини.

В статията се разглеждат начините, по които се извършва трансформацията на Фурие и нейните разновидности – дискретна трансформация на Фурие, бърза трансформация на Фурие и краткосрочна трансформация на Фурие, както и как тези трансформации се използват за създаване на т.нар. спектрограма на звука, която е в основата на съвременния анализ на речта.

Основната цел на статията е да разясни и обобщи методите за изследване на речта. За това как обикновеният аналогов звуков сигнал се превръща в разбираема (за машина) информация, която може да се анализира, и да се правят изводи за честотния спектър на речта (за да се идентифицира някоя дума фонетично). В основата на изследването е преобразуването на Фурие като основен способ за анализ на звукови сигнали. Най-напред задаваме общите положения на Фурие преобразуването и показваме неговите предимства, благодарение на които се е наложило във времето в практиката. Без да се впускаме в задълбочени математически анализи на самото преобразуване, разясняваме неговата същност и механизмите, чрез които се осъществява. Разглеждаме също и дискретното Фурие преобразуване. Спираме се и на метода на бързото преобразуване, който значително ускорява и улеснява дискретното Фурие преобразуване. Преминаваме и през кратковременното Фурие преобразуване, за да достигнем до начините за генериране на самите спектрограми, които онагледяват звуковия сигнал и позволяват анализирането му.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 18.Михайлов, М.; Михайлов, Л. *Механизми за автоматично гласово разпознаване посредством звукови спектрограми.* – В: НАУЧНИ ТРУДОВЕ НА СЪЮЗА НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ПЛОВДИВ, СЕРИЯ В. ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИИ, Т XIX, ISSN 1311 - 9419 (PRINT), ISSN 2534 - 9384 (ONLINE). Пловдив, 2021, Стр. 29 – 33.

В статията се разглеждат механизми за автоматично гласово разпознаване посредством звукови спектрограми. Самият процес се състои от няколко основни етапа. Първата стъпка е да се преобразува аналоговиятаудиосигнал в цифров. Това става чрез микрофон. Цифровото преобразуване на аналоговия звуков сигнал се осъществява чрез преобразуване на Фурие, но има и други методи. Резултатът от тези трансформации е създаването на звукови спектрограми. Чрез анализиране на тези спектрограми и декодиране, акустичната информация се преобразува в цифрова.

В статията се разглежда проблемът как компютърът разпознава фонемите. Именно разпознаването на правилната фонема е най- трудната задача. Вариациите на фонемата наричаме - алофони. Причините за наличието на алофоните могат да бъдат акцентът на човека, тембърът на гласа, възрастта, полът, позицията на фонемата в думата и т.н. Фонемите са важни, защото са основните структурни елементи, които се използват от системите за гласово разпознаване. Има два основни похвата, чрез които компютърът осъществява свързването на даден акустичен отрязък с определена фонема, а именно скрит модел на Марков и невронна мрежа, използваща изкуствен интелект. Има специални алгоритми, които да различат специфичните характеристики на фонемата. Този процес можем да наречем - извличане на характеристики. Задачата на акустичния анализатор е да извлече характерни черти от сигнала. Обикновено той приема фрейм от речевия сигнал на всеки 16-32 msec, актуализира се на всеки 8-16 msec и извършва определен спектрален анализ.

Приложенията на подобни системи са разнообразни, но трудностите и проблемите при внедряването им не са малко. Необходими са подобрения на всички етапи от процеса. Основната посока за бъдещото развитие на подобни програми е разширяването на езиковия спектър.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 19.Мирослав Михайлов, Христо Мелемов. *Формантна структура при вариантите на гласна [Ė] в родопските говори.* В: Сборник Съюз на учените в България – Смолян. Научни трудове. Том 3, част 1, 2022, ISSN: 1314-9490 (онлайн), стр. 37 – 49.

В статията представяме формантната структура при вариантите на фонема [Ė] в родопските говори. Извеждаме най-общо четири варианта, основавайки се на етимологичния произход на алофоните за фонема [Ė]. Самата фонема [Ė] в родопските говори /не във всички/ се явява застъпник на четири старобългарски гласни^{7,8}, [и] затова представяме четири етимологично обусловени алофона.

В статията се дава анализ на изменението на формантите в границите на времетраенето на един вокал. За целта се въвеждат по шест последователни стойности на формантите при произнасянето на този същия вокал [e] в същата фраза и чрез софтуерните продукти изменението на формантите се визуализира на графика. Изтъкваме факта, че програмата за звуков анализ поставя звука на различни места в системата на кардиналните гласни на Международната фонетична асоциация.

Данните от извършения експеримент ни дават основание да направим следните три заключения:

Първо, формантите на гласна [Ė] в нито един момент не са постоянни, като в хода на артикулацията варирането е твърде голямо и само при F_1 е около 200 Hz. И четирите етимологично обвързани алофона имат сходна формантна структура и стойности на F_1 около 750 Hz, което дава основание да бъдат транскрибирани с графемата **е**.

Второ, употребата на вариантите на фонема [Ė] – [Ė̌], [Ė̍], [e] е спорадична, тоест в съвременните родопски говори съществуват изговори на фонема [Ė] – [Ė̌], [Ė̍], [e], но тези варианти нямат фонологична роля, поради липсата на закономерност при тяхната дистрибуция.

Трето, вариантите на фонема [Ė] не са етимологично обвързани.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 20. Лъчезар Михайлов, **Мирослав Михайлов.** *Звуков спектър на вокални компоненти.* Сборник НАУЧНИ ТРУДОВЕ НА СЪЮЗА НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ПЛОВДИВ, СЕРИЯ В. ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИИ, Т XX, ISSN 1311 - 9419 (PRINT), ISSN 2534 - 9384 (ONLINE). Пловдив, 2022, Стр. 12 – 15.

В статията анализираме формантната структура в спектъра на вокалните компоненти от речта. Акцентираме върху стационарността на формантната спектрална картина при вокалите. Бегло се засяга темата за варирането на звуковия спектър на вокалните компоненти при различни говорещи лица.

Разглеждат се понятията звуков спектър на речта. Анализирането на звуковия спектър чрез спектрограми. Представят се някои принципни различия при спектъра на вокали, глайдове и съгласни звукове. Показва се диапазона при честотите на формантите за различните типове звукове.

Представят се някои похвати за визуализиране акустичните параметри на звуковете. Особеностите на сонаграмите от миналото и съвременните топлинни спектрограми. Сонаграмите се основават на така нареченото прегаряне. От това по-силно прегаряне на сонаграмата са направени редица изводи за ролята на формантите, които от съвременна гледна точка се оказват неверни. Съвременните софтуерни продукти за спектрален анализ отчитат много по-точно формантите на речевия спектър.

В изложението на статията се дефинират и разясняват начините на структуриране на спектрограмите; по какъв начин звуковият спектър се анализира и визуализира чрез тях. Спектрограмата може да бъде дефинирана като графика на интензитета (обикновено в логаритмична скала, като dB) на величината на кратковременната трансформация на Фурие (STFT). Спектрограма се създава чрез показване на всички спектри, изчислени от формата на вълната на речта.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 21.Лъчезар Михайлов, **Мирослав Михайлов**. *Формантни преходи в спектралната картина на речта*. НАУЧНИ ТРУДОВЕ НА СЪЮЗА НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ПЛОВДИВ, СЕРИЯ В. ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИИ, Т XX, ISSN 1311 - 9419 (PRINT), ISSN 2534 - 9384 (ONLINE). Пловдив, 2022, Стр. 16 – 19.

В статията се спираме на въпроса за промените в спектъра на речта при прехода от консонанти към вокали. Анализираме разликата в спектралните картини на двата типа звукове - чисти вокали и звукове с бързо и значително променящи се форманти, наричани формантни преходи. В статията разглеждаме спецификата на формантния преход чрез спектрограми .

Статията констатира, че в българския език динамични акустични промени промени са налични във формантните преходи при така наречените палатални съгласни фонemi и при [й] и затова нашият пример е именно от такъв случай. В българския език се допуска наличие на апроксимант, като това е [й]. Терминът апроксимант се употребява от Владимир Жобов. Апроксимантите се описват за английския език, в българската фонетика терминът по-често е глайд /това е [й]/, понякога наричан и апроксимант. Като цяло апроксимантите се различават от дифтонгите по скоростта на артикулационните движения и последващите от тях формантни преходи.

В тази статия прилагаме спектрограмии анализираме случай, когато формантният преход и гласната са в позиция между две беззвучни съгласни. На анализираниите спектрограми са визуализирани формантите при звучене на чист вокал и на формантен преход. В конкретния случай е произнесена думата [tàs] и след нея на същата спектрограма думата [т 'асно] /тясно/.Този частен случай на форматни преходи ни води към важния въпрос за класификацията на звуковете в българския език особено по отношение на постулираните „палатални съгласни“.

В статията се спираме на частичния случай, когато наличният на спектрограмитеформантен преход се приписва на беззвучни съгласни, които изобщо нямат и не могат да имат форманти, а и нямат никаква акустична стойност под 3000 Hz, където са въпросните F_1F_2 и F_3 . Статията завършва с извода, че постулираните в българската фонетика „беззвучни палатални съгласни звукове" /и съответно фонemi/ нямат основание от акустична гледна точка.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 22. Мирослав Михайлов.*КОРЕЛАЦИЯТА ПАЛАТАЛНОСТ – НЕПАЛАТАЛНОСТ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК С ОГЛЕД НЕЙНАТА КОНКРЕТНА РЕАЛИЗАЦИЯ ПРИ ИЗГОВОРА НА ГЛАГОЛА „КИПЯ“.* В: Научни трудове на Съюз на учените в България, клон Пловдив, Серия А, Обществени науки, изкуство и култура, том VII, Пловдив, 2024, ISSN 1311-9400 (Print)ISSN 2534-9368 (Online), стр. 58 – 62

В статията разглеждаме проблема за разпространението и акустичния състав на меките съгласни в българския език. Представяме тезата, че съвременният българския език вече е достигнал състояние, при което палаталните съгласни са се декомпозирали.

В статията се анализира изговор на палаталната съгласна [п'] в словоформата [кип'³]. Представени са няколко спектрограми и подходящи екселски диаграми, които да визуализират изменението на формантите в рамките на формантния преход при палаталността. Съответно акустичните стойности са визуализирани и върху системата на кардиналните гласни. Показва се, че звуковият комплекс, изписван с графемата я, в словоформата „кипя“ непрекъснато изменя своите акустичните показатели като придвижва звученето от високата предна гласна [ɨ] към задната гласна [ɜ]. Тъй като обособеният от нас звуков компонент представлява само една сричка е безспорно ясно, че този комплекс се състои от само една гласна и това е класната [ɜ]. Отчетената в началото и-образна звукова стойност не изгражда сричка и затова не е гласната [ɨ], а съгласната фонема [й].Наличието на изразени формантни стойности и за четирите първи форманта прави отчетлива границата между предходната беззвучна съгласна и следващите звукове в сричката.

Статията прави обобщението, че корелацията палаталност –непалаталност в българския език е претърпяла своето изменение като мекостта на съгласната се е декомпозирала, превръщайки се в съчетание от съгласен звук, глайд й и следходната задна гласна. Обемът на статията е ограничен и затова в нея показваме данни за състоянието на така наречените палатални съгласни само в един пример, в случая [кип'³]. Въпреки посоченото е безспорно, че по този начин ще се реализира акустично всяка от така наречените палатални съгласни в българския език.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 23. Петрова М., В. Кръстанова, Ел. Николова, **Михайлов, М.**, Нина Томова. *СМОЛЯНСКАТА АНТРОПОНИМИЧНА СИСТЕМА КАТО ЧАСТ ОТ ОНОМАСТИКАТА НА БЪЛГАРСКИТЕ РОДОПИ (обща характеристика)*. — В: ZeszytyCyrylo-Methodiańskie, nr 1, 2012, 105-113, ISBN 978- 83-923124-4-4 .

В тази статия се прави обща характеристика на антропонимичната система в област Смолян. Всъщност се представят в няколко страници резултатите от един цял проект, който имаше за цел да се направи цялостно описание на всички лични имена в област Смолян за едно столетие. В статията се обобщава, че личноименната система на Смолянския регион е част от българската антропонимична система и притежава най-характерните и белези.

Тази най-обща характеристика на смолянската антропонимична система се прави след извършената през 2008-2009 г. събирателска и изследователска работа от преподаватели в катедра „Филологически и педагогически науки“ при Филиала на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ в град Смолян, в резултат на която е издаден „Честотен речник на личните имена в Смолянско“ .

Въз основа на данните от проучването е представена системата от лични собствени имена в Смолянско, като се посочва тяхната честота и ареал на разпространение през последното столетие (1913 – 2009). Установени са 4402 лични собствени имена (заедно с фонетичните варианти). От тях 2061 са мъжки имена (на 34509 носители) и 2321 - женски имена (на 31876 носители). С 20 имена са именувани както мъже, така и жени.

В статията се прави обща характеристика на смолянската антропонимична система през посочения период от различен аспект: произход на имената, семантика, образуване, разпространение и пр.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 24. Михайлов, М. *Славянска антропонимия в Смолянско.* — В: ZeszytyCyrylo-Metodiańskie, 4/2015, p. 97 - 106, ISSN 2449-8297

В тази статия се спираме на една особеност при развоя на личните имена в Смолянско през миналия век, а именно на замяната на една част от арабско-турските лични имена с антропоними от славянски корени. Опитваме се да анализираме причините, които подтикват родителите да избират преномени със славянски произход. Посочваме множеството исторически събития, предизвиквали промени в системата на личните имена. Изтъкваме и обстоятелството, че тези процеси са се повтаряли многократно през вековете поради асимилационните стремежи на държавните водачи, управлявали този граничен в етнически и религиозен аспект район.

Многократно е констатирана консервативността на родопските говори. В тях са съхранени най-много особености на старобългарския език. По-отношение на антропонимията фактите са съвсем различни. Един бегъл поглед върху системата на личните имена показва тяхната изключителна и цялостна промяна за много кратки времеви периоди.

Статията анализира данните от последното столетие. През XX век антропонимичната система в Родопите се променя цялостно под влиянието на държавата, на образователните институции, на българската и световната култура, на литературата, на множество недотам ясни и доловими обществени фактори. Днес системата на личните имена в Смолянско е уеднаквена с останалите райони на България. Това се отнася и за действащите в момента тенденции - на българските деца да се дават имена, характерни за английската и латиноамериканска култура.

Първата рязка промяна на антропонимичната система е осъществена още със самото заселване на славяните на Балканския полуостров. Славяните идват със своя система, но под влияние на православната църква, при покръстването, старите славянски, прабългарски и други имена се заменят с християнски.

Статията прави подробен анализ на промяната на антропонимите в община Неделино, област Смолян. След анализирането на личноименната система в общ. Неделино, обл. Смолян в статията са изведени няколко извода.

Антропонимичната система в Неделино е относително бедна на уникални имена — едно и също лично име понякога има огромна фреквентност.

През XXв. антропонимичната система е променена - в периода 1920-1940 г. преобладават арабско-турските лични имена, а след 1970 г. вземат превес славянските. От славянските имена най-често срещани са пожелателните имена за придобиване на положителни душевни качества като *Веселин, Веско, Весела, Веселка, Веска* и *Младен*. При женските лични имена преобладават пожелателните за придобиване на душевна или физическа красота - *Светла, Румяна, Милена* и *Захарина (Захаринка)*. Славянски лични имена носят 83% от децата.

Днес определяща роля при именуването има глобализацията, но историята показва, че с много малко изключения вече 1500 години славянската антропонимия е имала основната роля в системата на личните имена и това ще продължи. Асимилацията, глобализацията, радио и телевизионните медии разширяват кръгозора на хората, изменяха изцяло и тяхната антропонимична система. Вероятно бързите промени на антропонимичната система в Родопите ще продължават. Личните имена нямат здрави корени в родовата традиция. А нали още навремето римляните са казали: "Всичко тече, всичко се променя".

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

5. 25. Елена Николова, Ваня Кръстанова, **Мирослав Михайлов.** *СЕМАНТИЧНА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ОЙКОНИМИТЕ В СМОЛЯНСКА ОБЩИНА.* — В: ZeszytyCyrylo-Methodiańskie, 4/2015, p. 84 – 97, ISSN 2449-8297.

В тази статия се прави семантична класификация на ойконимите в община Смолян. Селищните имена могат да бъдат подложени на класификация от различни гледни точки. В тази статия се прави класификация на 87 ойконими по значение. Разделени са на земеписни, културно-исторически и посесивни селищни имена.

Въз основа на направената семантична класификация са изведени няколко извода:

1. Най-устойчива се оказва връзката на родопчани със земята и природата, която намира израз в най-големия брой земеписни селищни имена.
2. Силна е привързаността на родопчани към рода и към общността, за които говори втората група посесивни селищни имена.
3. Културно-историческата група названия са най-малката група.

АНОТАЦИЯ НА СТАТИЯТА

ElenaNikolova,

VanyaKrastanova,

MiroslavMihaylov.

SemanticclassificationoftheturkishnamesofthevillagesfromtheregionofSmolyan. — В: 9 th
INTERNATIONAL BALKAN EDUKATION AND SCIENCE CONGRESS 16-18
OCTOBER 2014 / EDIRNE, p. 1327 - 1333.

В тази статия е направена семантична класификация на селищните названия от турски произход, които са засвидетелствани в област Смолян. Статията обобщава работата по общ проект и също така вече представената колективна книга „Селищните имена в Смолянско.

Изготвил: Мирослав Красимиров Михайлов

Дата:

Подпис: